

Church. Beliefs and religious practices as well as the attitude towards moral norms and religious punishment were also taken into account. The paper is also devoted to the attitudes of peasants contradictory to the doctrine of the Catholic Church.

Keywords: Peasants, Galicia, Catholic Church, religion, Wincenty Witos

Володимир Галик

ВЗАЄМИНИ ІВАНА ФРАНКА З ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИМ СВЯЩЕНИКОМ З ВЕРХОВИНЩИНИ – ІВАНОМ ПОПЕЛЕМ

На основі маловідомих джерел та досі невідомих широкому загалу листів греко-католицького священика із села Довгополе на Верховинщині Івана Попеля до Івана Франка, проаналізовано історію становлення та розвитку взаємовідносин між ними.

Ключові слова: Іван Франко, Іван Попель, Довгополе, Верховинщина, взаємини, греко-католицький священик, листи.

Духівництво посідало неабияку роль у житті і діяльності Івана Франка, адже воно, як і сам вчений, стояло на шляху ініціативної громадсько-просвітницької роботи. Серед галицьких священиків, котрі близько спілкувалися з Іваном Франком, чільне місце посідає постать греко-католицького священика – Івана Попеля, який довгий час обіймав парафію в селі Довгополе на Верховинщині. Належав він до молодого покоління отців, які з небайдужістю ставилися до повсякденного життя своїх парафіян. Івана Попеля поєднували з Іваном Франком спільні політичні погляди та переконання, а також неспокійне ставлення до убогого життя і побуту українського населення.

Про взаємовідносини І. Попеля та І. Франка нагромадилася вже певна література. Так, наприклад, добре відомий галицький дослідник П. Арсенич в книзі "Іван Франко і Прикарпаття" та у ряді своїх статей, робить спробу окреслити формування взаємовідносин І. Франка з І. Попелем¹. У книзі "Нетрадиційний погляд на життя і творчість Каменяра (Франко – рибалка і художник слова)" Т. Присяжний, П. Присяжний і В. Бандура згадали про перебування Івана Франка у Івана Попеля, акцентувавши на рибальських захопленнях вченого². Варто згадати статті Р. Горака³ та С. Кукули⁴ де подаються сюжети взаємин вченого із священиком. У контексті зазначимо, що є спогади дітей про батька і сучасників про вченого, де присутні згадки про перебування Івана Франка у Довгополі на Верховинщині в отця Івана

Попеля⁵. Та великою цінністю для нас стали три листи від Івана Попеля до Івана Франка віднайдені нами у відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі – І. Л.), які дають змогу дещо повніше охарактеризувати особливості взаємин та співпраці вченого із священиком.

Зважаючи на те, що історіографія та джерельна база дослідження представлена різноманітним відомим і маловідомим матеріалом, дана тема потребує окремого спеціального вивчення, яке може дати ефективні і продуктивні результати. Тому ставимо собі за мету на основі вище згаданих джерел та історіографії максимально повно висвітлити процес становлення та розвитку взаємовідносин священика Івана Попеля із Іваном Франком через залучення нових фактів із епістолярної спадщини отця до вченого. Для досягнення мети були конкретизовані такі основні завдання: визначити рівень наукової розробки теми в історіографії франкознавства кінця ХХ – початку ХХІ ст.; на основі віднайдених нами листів І. Попеля, які адресувалися Івану Франку, простежити формування взаємозв'язків між священиком з села Довгополе на Верховинщині та вченим.

Священик Іван Попель відомий в першу чергу як громадсько-політичний та культурний діяч, оскільки активно сприяв заснуванню ряду економічних і культурних товариств на Верховинщині, зокрема, допомагав засновувати кооперативи, читальні "Просвіти", "Січі". Приймав участь у боротьбі гуцулів за загальне виборче право у виборах до сейму і парламенту. Народився отець Іван 1850 р. в Галичі. Впродовж 1862–1870 рр. навчався у Дрогобицькій гімназії, (тут напевне і познайомився з Іваном Франком), а з 1870 до 1874 року – у Львівському університеті й був учнем Львівської духовної семінарії, яку закінчив 1874 р. з висвяченням у сан священиків. Висвятившись у Римі на греко-католицького священника, спочатку священикував у Калуші (1874–1875), потім в селі Надорожна Товмацького повіту, де пробув на посаді асистента пароха Михайла Потелицького до 1883 року. Тут, у 1882 р. в І. Попеля померла дружина. Впродовж 1883-1884 рр. був парохом села Глибока на Буковині. З 1884 р. був священиком у селі Розтоки на Косівщині, де займав посаду адміністратора до 1888 року. Будучи тут на парафії, отець І. Попель у 1885 р. брав участь у єпархіальному соборі в Станіславові. Після Розток священик перейшов на постійну парафію у село Довгополе. Тут отець зарекомендував себе як людину інтелігентну, високоосвічену, з твердими націоналістичними поглядами та переконаннями⁶. Саме через такі особисті якості І. Попеля багато хто знав в літературно-мистецьких колах України в тому числі і І. Франко. Тому, в певній мірі, завдячуючи священику з Довгополя і його гостинним манерам,

село над Білим Черемошем стало місцевістю дозвілля і творчої праці передових постатей культури. До нього час від часу приїжджали І. Франко, Л. Українка, О. Кобилянська, М. Черемшина, Ф. Вовк, Б. Лепкий, В. Шухевич. Зокрема, Б. Лепкий присвятив отцю Івану Попелю вірш “Хрест на кручі”⁷.

Вперше Іван Франко з дружиною і дітьми приїхав у Довгополе влітку 1898 р., звідки писав свої листи до М. Павлика, О. Маковея, Б. Грінченка, М. Грушевського, А. Кримського, З. Тоболки, А. Чорного. Перебуваючи у Довгополі у священника І. Попеля впродовж від початку липня до кінця вересня 1898 р. вчений написав до своїх товаришів аж десять листів, у котрих ділився своїми враженнями від відпочинку та розповідав про свій побут.

Перший лист вчений написав 11 липня 1898 р. М. Павлику, у якому розповідав про своє тутешнє перебування: “Я тут читаю “Руслана”, “Буковину” і “Kurj[er] Lw[owskij]”, лажу з дітьми по горах і дивуюся безодні дурноти і злості, що нагромадилася в душах наших проводирів та булькоче в газетах. Їй-богу, покарав нас бог, що змусив бути членами народу, котрий по 1000-літній історії не міг здобутися на іншу інтелігенцію”⁸. Також вчений просив М. Павлика зібрати та надіслати йому у Довгополе свіжі номери часописів “Wage” й “Die Zeit”⁹.

Майже через два тижні, 23 липня, Іван Франко пише з Довгополя листа О. Маковею, де дякує за надіслані йому матеріали й зазначає, що отець І. Попель передає йому вітання та запрошує “хоч на другий рік на вакації”. Про свій тутешній побут вчений пише О. Маковею: “Я живу тут досить добре. Гори трохи зависокі на мої ноги. Черемош гарний, але зовсім безрибний, зате гуцульської нужди пливе по нім багато”¹⁰.

8 серпня 1898 р. І. Франко відправляє чотири листи з Довгополя. Перший адресувався Б. Грінченку, другий – М. Грушевському, третій –

Іван Попель

А. Кримському, останній – З. Тоболці. Б. Грінченку вчений подякував за листа та надіслані йому матеріали¹¹, а М. Грушевському написав: “Я тепер трохи відпочиваю, лагоджу Золя для 8-9 кн[иги]... зібрав з Гуцульщини дещо цікавого етнограф[фічного] матеріалу (пісню і оповідання про одного досі не звісного опришка, примівки) і даю се до “Етнографічного збірника”... Маю надію роздобути деякі предмети для музею Тов[ариства]”¹². Цей лист І. Франка був відповіддю на кореспонденцію М. Грушевського з Владикавказу, у якій історик радився з вченим стосовно укомплектування книг “Літературно-наукового вістника” за 1898 р.¹³

У викладених М. Грушевському словах, І. Франко мав на увазі зібраним ним матеріали про опришка Мирона Штолу, на основі яких написав статті “Опришок Мирон Штола” та “Гуцульські примівки”, котрі побачили світ на сторінках “Етнографічного збірника” у 1898 р.¹⁴ У цьому дослідженні І. Франко сперечався з Ю. Целевичем, котрий вважав, що імена опришків, окрім Олекси Довбуша, відомі із судових актів, загубилися у народній пам’яті, а натомість, у піснях мова йшла про інших, не згадуваних в судових актах. З цього приводу І. Франко висловив припущення, що ці пісні розповідають про опришків, які діяли уже після входження Галичини до складу Австрії і на таку думку його наштовхнуло саме записане ним оповідання про Мирона Штолу, котрого він цілком справедливо вважав історичною постаттю. З цього приводу вчений зазначив: “Правда, при архівних дослідах треба звертати увагу на ще одну обставину: майже кождий Гуцул крім своєї книжкової назви має ще іншу, устну і загально звісну; дуже часто громадяне і сусіди навіть зовсім не знають книжкової назви, тільки прізвище... До рідких виємків від сего правила належить власне Штола, що ввійшов в пісню з дійсним своїм ім’ям і з книжковою назвою...”¹⁵.

У контексті зазначимо, що окрім уміщеного в “Етнографічному збірнику” “Оповідане про Мирона Штолу”¹⁶, яке було записане І. Франком, як видно із примітки, “Від старого Гуцула Андрія Освіцінського, vulgo Мандрика, бувшого вїта в Довгополі гал[ицьким] записав Ів[ан] Франко”¹⁷, у ньому були подані ще “Оповідане про Юрішка і Грдлічку” й “Пісня про Юріштана”. Їх науковий аналіз Іван Франко подав у двох варіантах, один із яких запозичив від селянина Лукина Бодурика з Перехресного у записі народного вчителя в Довгополі Остапа Галевича¹⁸. Водночас, І. Франко подав тут ще записану від А. Освіцінського “Згадку про давніших опришків”¹⁹. Рівночасно, у згаданому збірнику Іван Франко помістив статтю “Гуцульські примівки”, у якій аналізувалися примовки, котрі використовували гуцули при різних життєвих нагодах. За словами І. Франка вони були записані “двома збирачами в селах положених над Білим Черемошем

і Путилівкою, а власне в Довгополі буковинським і галицьким, в Полянках, в Конятині і Плоскій”²⁰. У вступному слові до цієї праці автор зазначив: “За ласкаву поміч в тій нелегкій роботі складаю тут щиру подяку о. Іванови Попелеви, гр[еко]-к[атолицькому] пароху в Довгополі галицьким і д[обродієві] Галевичу, учителю тамже”²¹.

Бачимо, що під час своїх перших відвідин Довгополя, вчений познайомився із чималою кількістю жителів, які стали для нього свого роду інформаторами краєзнавчого, етнографічного й фольклорного матеріалу. Знайомився він із ними при різних ситуаціях, які траплялися як і з ним, так із його родиною. Про одну із таких вчений розповів у передмові до незакінченого оповідання “Гуцульський король”. За словами автора, під час його перебування на відпочинку у Довгополі літом 1898 р. з ним та його дружиною трапилася прикра пригода. Справа в тому, що однієї ночі у них обидвох розболілися зуби і біль була такою нестерпною, що ледве протерпіли до ранку. Вранці ж, І. Франко дізнався від господарів хати, що їм може допомогти тільки Мандрик, який проживав по сусідству. Мандриками в селі називали Андрія Освіцінського та його сина Івана, якому було вже більше 40-ка років. Вони мали славу добрих спеціалістів щодо виривання зубів. Франки вирішили скористатися послугами місцевих “цируликів” і саме тоді, в ході розмови з ними, Іван Франко дізнався про долю “гуцульського короля”, остраху всіх гір Грдлічку і його вірного слугу Юріштана та про опришка Мирона Штолу²².

Також від А. Освіцінського І. Франко почув розповідь про Лук’яна Кобилицю, оскільки на початку своєї праці “Лук’ян Кобилиця. Епізод із історії Гуцульщини в першій половині XIX в.” вчений зазначав: “Пізнійше, бувши 1898 р. в Довгополі над Черемошем, я чув також дещо про Кобилицю від тамтешнього 72-літнього Гуцула Осьвіцінського”²³. Зокрема, старий гуцул розповів І. Франкові про селянський бунт в Путилові, який утихомирювали війська за наказом Чернівецького старости. Налякавшись військових, селяни почали просити у них помилування, але ті на чолі з комісаром поставили вимогу видати організаторів бунту. Проте вони відмовилися виконати наказ, через що кожний десятий із бунтівників був заарештованим (всього 50 чоловік) і побитий²⁴. Про участь Л. Кобилиці у цьому бунті інформатор нічого не знав²⁵, але розповідав про об’їзди Л. Кобилиці сіл понад Черемошем, а на поставлене І. Франком питання чи особисто бачив його, А. Освіцінський відповів: “О, видів! Сидів на кони, білим рушником переперезаний, з ментальом на грудях, а довкола нього Гуцули, в-одно з пістолет стрільють та кричи: віват! Отак переїхали через Коньитин, Довгополе, Стебне аж до Устя Путилова”²⁶.

Черговий лист від 8 серпня 1898 р. про що говорилося вище, Іван Франко написав Агатангелу Кримському. Розповідаючи про себе, автор пише: “Я живу тепер на селі в горах у Гуцульщині, бажаю трохи відпочити, а надто маю чимало роботи...” Далі автор наводить свої біографічні дані, які необхідні А. Кримському для написання статті з нагоди 25-літнього ювілею громадської та літературної діяльності І. Франка. Вчений виражає побажання зробити аналіз своєї творчості, бо це буде, на його думку, більш цікавим матеріалом для читача. Водночас, І. Франко вважає, що на його біографію ще не прийшов час, оскільки він сам мусить написати про себе мемуари. Завершуючи листа, автор акцентує, що має намір пробути в отця І. Попеля до кінця серпня²⁷. Ще один, суто діловий лист від цього дня, І. Франко надіслав З. Тоболці, у якому просив надалі писати йому на адресу канцелярії НТШ²⁸.

Фактично через тиждень, 14 серпня 1898 р. І. Франко пише листа своєму приятелю М. Павлику. Основною темою кореспонденції стала розмова про майбутні відвідини М. Павликом Довгополя. З цього приводу автор листа писав, що отець І. Попель радо прийняв би М. Павлика на відпочинок до себе, але це справа є не такою легкою, оскільки, як каже І. Франко: “Ми також не є у нього, а тільки живемо на Довгополі буков[инським], а тільки віктуємося у нього, та й се сполучене з деякими неприємностями, про які ліпше буде побалакати усно”²⁹. В контексті зазначимо, що сьогодні побутують лише припущення про справжнє місце проживання Франків у Довгополі, які не мають достовірного підтвердження. Зокрема, краєзнавець П. Арсенич на основі свідчень родини Пататюків стверджує, що родина Франків проживала у місцевого сільського дяка Дмитра Потатюка (1877–1965), а у отця Івана Попеля, Франки тільки харчувалися³⁰. Мабуть основною причиною того, що І. Попель не хотів, щоб його гості проживали у нього, були постійні переслідування вченого з боку існуючої влади за його політичні переконання, а оскільки священник, який майже у всьому погоджувався з І. Франком і сам вважався “революціонером”, боявся наразити себе на неприємності.

Невдовзі, 16 серпня 1898 р., вчений написав ще одного листа М. Грушевському, де повідомляв, що забув взяти із собою матеріали, які б дозволили йому написати біографію Е. Золі та відчуваючи прогалину зазначає: “Негарно з мого боку, що я так розлінухувався на селі, але що робити!”³¹ Тут зазначимо, що все ж таки вчений доопрацював і опублікував статтю про Емілію Золю у 10-й книзі “Літературно-наукового вістника” за 1898 р.³²

Немало цікавим на наш погляд є лист І. Франка написаний в Довгополі від 26 серпня 1898 р. до А. Кримського. У ньому автор розповідає про свою

літературну діяльність в жанрі драми та вплив на неї жіноцтва, М. Драгоманова, Е. Золі, Ч. Дікенса та інших³³. Останній раз Іван Франко писав з Довгополя 29 серпня 1898 р. чеському видавцеві, перекладачу і критикові Адольфу Черному, у якому погоджувався співпрацювати з новим журналом, який мав видаватися з метою висвітлення літературного життя усіх слов'янських народів та порекомендував до співпраці ще В. Щурата, О. Маковея, В. Гнатюка, А. Кримського й Б. Грінченка³⁴.

У період перебування І. Франка в отця І. Попеля, у Львові з ініціативи студентської молоді велась підготовка до святкування 25-ліття літературної діяльності Івана Франка. Якраз за дорученням ювілейного комітету, яке очолював В. Гнатюк, до нього в Довгополе мав прибути І. Труш, з метою написання портрета ювіляра. Про це згадує також і сам І. Франко у листі до А. Кримського від 26 серпня 1898 р. жаліючись: "Я тепер на селі, до того болить око і часу мало (мушу сидіти одному малярю до портрета)"³⁵. Про роботу І. Труша у Довгополі над портретом Івана Франка згадує Петро Франко: "В Довгополі портретував батька маляр Труш побіч церкви. Портрет перемальював два рази"³⁶. Окрім цього, Петро пригадує: "Коли я був старший і ми були в Довгополі, де жили в священика Попеля, батько знову проявив незвичайну відвагу, спасаючи старшого брата Андрія". Справа полягала в тому, що по обидвох Черемошах ішов сплав лісу і через це двічі на тиждень відкривались "гаті" з метою піднесення рівня води. Саме в один із таких днів старший син І. Франка Андрій впав у воду, якого в останній хвили врятував від смерті батько"³⁷.

Про перебування родини Франків у Довгополі в 1898 р. згадує й дочка І. Франка – Анна. Вона переповідає, що вони (говорить про себе та своїх братів) "Чим більше піростали, тим спомини з наших поїздок залишилися виразнішими, образи чіткішими, ширшими і повнішими. Це були поїздки до села Голобутова біля Стрия, до Довгополя, до о. Попеля, до Бурачка, до Завадова до о. Нижанківського, до Косова, а потім до Криворівні, Жаб'я, Буркута"³⁸.

Протягом подальших 1899 та 1900 рр. І. Франко не відвідував теренів Гуцульщини. Не збереглося і жодних відомостей про зв'язки вченого із священиком з Довгополя в цей час, але деяку інформацію про подальшу їхню співпрацю можемо почерпнути із листів І. Попеля до І. Франка. Перший лист отця датується 7 лютим 1901 р. У ньому кореспондент писав, що Франкова дружина просила його надіслати їй гуцульський головний жіночий убір – джергу, який мав бути подарунком галицьких жінок для письменниці Олени Пчілки. Але це прохання І. Попель виконати не зміг, оскільки О. Франко просила передати джергу уже 7 лютого бо мала

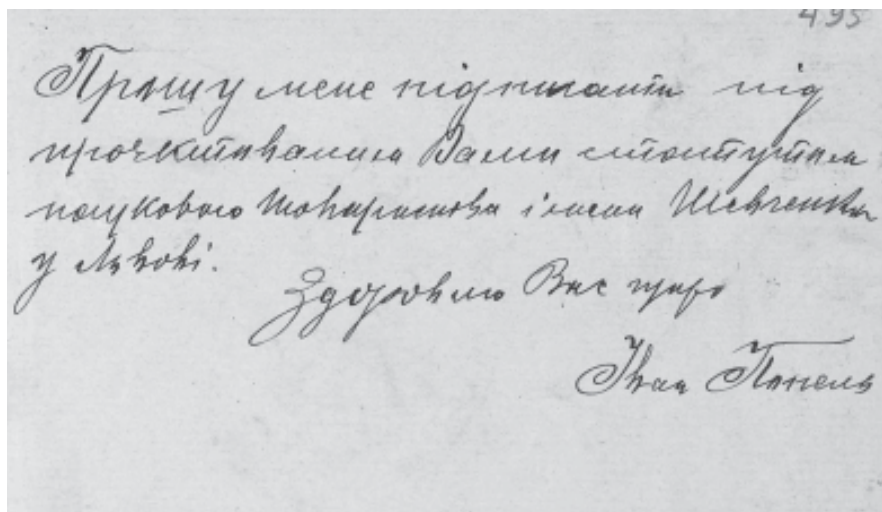
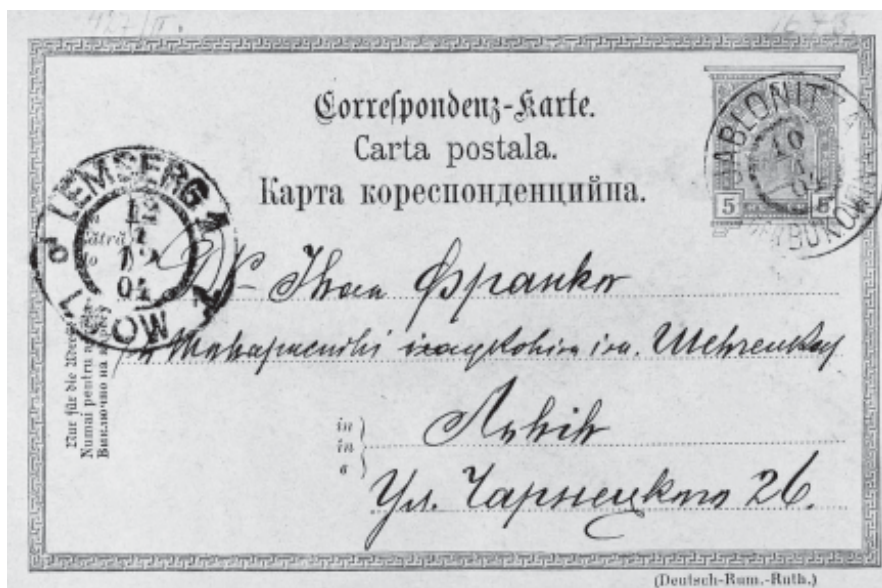
відвезти її до Києва, а сам лист з проханням надійшов саме у цей день і тому священику просто не вистачило часу щоб втілити в життя дану просьбу³⁹. Завершуючи листа, автор зазначає: “В повіті борикаюсь зо всіми покий познакомлюю Русинів з тут[ешніми] гараздами. Може би Ви Добр[одію] на підставі моїх дописуй написали з кілька статей до Zeit або куда за лучше узнаєте, і що лучше би було в “Літер[атурно]-наук[овій] бібліотеці”. Від давна вже хочу знести на себе процес пресовий, щоби при нім кривди гуцульські піднести, – та й до него не можу дійти”⁴⁰.

Цього ж року, літом, у отця І. Попеля гостювала Л. Українка про що дізнаємося із її листів до О. Кобилянської. Про свій намір завітати у Довгополе, Л. Українка розповідала О. Кобилянській у листі від 27 серпня 1901 р., зазначивши, що 30 серпня в п'ятницю буде виїжджати у Довгополе, де пробуде кілька днів і також запрошує її туди⁴¹. Але О. Кобилянська так не приїхала на зустріч з Л. Українкою. Про це дізнаємося із другого листа Л. Українки до О. Кобилянської від 6 вересня 1901 р. відправленого уже з Довгополя, у якому авторка писала, що отець І. Попель зустрів її та привіз до себе, де вони в його неупорядкованій бібліотеці з чоловіком “до коріння перевертають та шукають, що кому потрібно, п. Квітка публіцистики, а хтось белетристики... Господар наш поїхав на вибори (кандидує в Косові), має вернути сьогодні або триумфатором, або з “моральною побідою”⁴². У кінці листа, Л. Українка повідомила О. Кобилянську, що перебуваючи у Довгополі бачилася тут з І. Франком⁴³. Про перебування Л. Українки у Довгополі згадує у своїх спогадах і К. Гриневичева, розповідаючи, що “в недалекому селі Довгополі у священика-радикала з його вражаючою силуеткою Цвінґлі чи Меланхтона, з фанатичним огнем очей, що він звав його сам “солярним магнетизмом”, о. Попеля гостювала коротко запрошена ним Леся Українка”⁴⁴. Натомість, син І. Франка – Петро стверджує, що батько бачився з Л. Українкою у отця І. Попеля під час вакацій у 1898 р.,⁴⁵ але очевидно він помилився, тому, що тоді Л. Українка не відвідувала Галичини, бо ж проживала спочатку в Гадячі, а потім у Києві⁴⁶.

На початку ХХ ст. у НТШ відбувалися тертя щодо зміни статуту Товариства. Вони виникли між секціями як суто науковими структурами й Віділом, який складався із простих членів, які виконували важливі функції допоміжно-службового характеру. Тоді ж М. Грушевський, І. Франко і В. Гнатюк подали у відставку, протестуючи проти обвинувачень у концентрації влади у руках “правлячої партії”. Була створена свого роду опозиція, у яку входили різні за науковим статусом та суспільно-політичними переконаннями особи. Місце публічного речника у ній посів М. Павлик. Керівництво НТШ, зокрема М. Грушевський та І. Франко,

бачучи, що робота у НТШ практично вщухла, змушені були прийняти виклик опозиції щодо перегляду статуту, за що категорично виступав М. Павлик⁴⁷.

Автограф листівки (титул і зворот)
від Івана Попеля до І. Франка. 10 січня [19]04 р.

Напрями реформування статуту обговорювалися у всіх структурних підрозділах НТШ і навіть три рази на загальних зборах. Нарешті Виділ постановив, що проекти статуту можуть подаватися від групи членів НТШ, утвореної не менше як з 10 осіб. М. Павлик, С. Дністрянський, В. Шухевич уклали проект нового статуту, який був поданий до Виділу 20 грудня 1903 р. за підписами 10 членів Товариства, натомість І. Франко подав свій проект, заручившись підтримкою аж 54 членів. Іногородні члени, підтримуючи проект статуту І. Франка, надсилали письмові повідомлення⁴⁸. Такого роду повідомлення надіслав в НТШ і Іван Попель 10 січня 1904 р. де зазначалося: “Прошу мене підписати під проектованим Вами статутом наукового Товариства імени Шевченка у Львові. Здоровлю Вас щиро. Іван Попель”⁴⁹.

У підсумку зазначимо, що збори для обговорення проектів статуту підготовлювалися дуже довго і були скликані 4 квітня 1904 р. Пройшли проворні дебати у ході котрих обговорювався кожен параграф двох проектів. Результатом проведення зборів стало те, що перевагу отримав проект статуту І. Франка – із 42 параграфів дослівно було взято 30⁵⁰. Остаточний текст статуту був узгоджений на зборах НТШ 29 червня 1904 р., у липні був затверджений намісництвом та введений у дію з 1905 р. і фактично був чинним до розпуску Товариства в 1940 р.⁵¹

1904 р. отець Іван Попель брав участь у виступах проти австрійського режиму, за що на рік був ув'язнений⁵².

Уже наступного, 1905 року, І. Попель написав І. Франкові чергового листа. Мабуть, це була відповідь на лист вченого, який до нас не дійшов. 18 серпня отець пише І. Франкові: “Добре, що надумались. Напишіть, коли післати по Вас коні до Вижниці. Добре би було, щобисте йїхали разом з мою панею, бо би не коштувала її фіра. Хата з помостом і кухнею для тої пані буде близ мого ланя, коли Собі пригадуєте – поверх S κ[іло]м[етра] від мого помешканя”⁵³.

Проте, І. Франко так і не відвідав І. Попеля у Довгополі, оскільки 28 серпня 1905 р. писав дружині: “Я досі сиджу в Кутах у д[окто]ра Кулика, о[тець] Попель поїхав до Станіслава клопотати за своїм ділом іще день перед моїм приїздом, і я досі не бачив його”⁵⁴. Через кілька днів, І. Франко знову написав дружині, де повідомляв про свої наміри щодо подальших мандрівок: “Замість Довгополя, їду нині до Берегомету на Буковині, до п[ана] Бурачинського. Відтам напишу тобі докладніше, а тепер пишу лише повідомлення, аби ти знала, де я”⁵⁵.

Деяким поясненням того, чому І. Франко так і не поїхав у Довгополе до І. Попеля, слугує лист вченого до Ф. Вовка від 4 вересня 1905 р. де він пише: “Отсе вже тиждень, як я вибрався зі Львова та й замість до Довгополя

Отець Іван Попель з парафіянами перед церквою в Довгополі у 1918 р.

попав до Берегомету. З суспенсією Попеля не була брехня; я, прибувши до Кут, власне дізнався, що він поїхав до Станіславова і до Львова клопотати за своїм ділом. Я пробув тиждень у Кутах у д-ра Кулика, а коли нарешті Попель прибув провізорично реституований, мені ніяк уже було їхати в гори і я вибрався сюди до д. Бурачинського⁵⁶.

Отже, бачимо, що коли І. Франко дізнався про те, що І. Попеля за активну громадсько-політичну діяльність було позбавлено права виконувати свої обов'язки як священика і маючи сумління своєї провини у тому, що він сам причепив священику таку революційність, вчений з метою запобігання ще більшого погіршення ситуації вирішив більше не турбувати його своїми візитами.

Але це священика не зупинило. Він знову продовжував брати участь в національно-визвольній боротьбі. Так, 16-19 квітня 1920 р. селяни Косівського повіту здійснили масовий збройний виступ проти польських окупаційних властей. Повстання охопило 11 населених пунктів, у ньому взяло участь понад 10 тисяч осіб, переважно селянська біднота не лише Косівського, а й Коломийського, Снятинського, Печеніжинського та Городенківського повітів. Заколот розпочався збройним виступом у с. Жаб'є (нині смт Верховина), який підтримали жителі навколишніх сіл. До числа прихильників увійшов і отець І. Попель. Повстанці нападали на відділи поліції та жандармерії, роззброювали їх, виганяли представників

польських окупаційних властей, захоплювали лісництва, виступали за возз'єднання з Україною. Регулярне військо та поліція придушили повстання, заарештували понад 250 осіб, більшість з яких було засуджено до тривалого ув'язнення⁵⁷. У число засуджених потрапив і Іван Попель⁵⁸, який невдовзі, 18 лютого 1921 р. помер у Довгополі, де і похований⁵⁹.

1. Арсенич П. Довгополе / П. Арсенич // Іван Франко і Прикарпаття. – Івано-Франківськ: Видавництво “Нова Зоря”, 2006. – С. 105–107.; Арсенич П. Попель Іван / П. Арсенич // Іван Франко і Прикарпаття. – Івано-Франківськ: Видавництво “Нова Зоря”, 2006. – С. 281–282.; Арсенич П. Карпатськими шляхами Богдана Лепкого: путівник / П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 1999. – 43 с.
2. Присяжний Т., Присяжний П., Бандура В. Нетрадиційний погляд на життя і творчість Каменяра (Франко – рибалка і художник слова): Монографія / Т. Присяжний, П. Присяжний, В. Бандура. – Тернопіль: Астон, 2006. – 264 с.
3. Горак Р. Довгополе / Р. Горак // <http://lib.if.ua/franko/1312188897.html>.
4. Кукула С. “Я живу тут досить добре...” (Іван Франко в Довгополі Галицьким, в отця Івана Попеля) / С. Кукула // Галицьке слово. – 23 листопада 2011 року // http://www.galslovo.if.ua/index_old.php?st=1016.
5. Гриневичева К. Зустрічі з поетом / К. Гриневичева // Гнатюк М. упор. Спогади про Івана Франка. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 150–155.; Франко П. Спогади про батька / П. Франко // Гнатюк М. упор. Спогади про Івана Франка. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 453–460.; Франко П. Іван Франко зблизька / П. Франко // Іван Франко у спогадах сучасників / Упоряд. О. І. Дей та Н. П. Корнієнко. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – С. 381–388.; Ключко-Франко А. Іван Франко та його родина / А. Ключко-Франко // Гнатюк М. упор. Спогади про Івана Франка. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 465–490.
6. Див. про це у: Арсенич П. Попель Іван... – С. 281.; Арсенич П. Карпатськими шляхами Богдана Лепкого: путівник... – С. 26.; Горак Р. Довгополе...; Кукула С. “Я живу тут досить добре...”; Блажейовський Д. Історичний тематизм Львівської єпархії (1835–1944) / Д. Блажейовський. – Т. II.: Духовенство і релігійне згуродження. – К.: КМА, 2004. – С. 355.
7. Лепкий Б. Хрест на кручі / Б. Лепкий // Лепкий Б. Поезії. Цикл “В Розтоках”. – К., Радянський письменник. – 1990. – 123–124.
8. Франко І. Лист до М. І. Павлика від 11 липня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко / Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 106.
9. Див.: Там само.
10. Франко І. Лист до О. С. Маковея від 23 липня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 106–107.
11. Франко І. Лист до Б. Д. Грінчека від 8 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 107–108.
12. Франко І. Лист до М. С. Грушевського від 8 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 108.

13. Див.: Грушевський М. Лист до І. Франка від [до 8 серпня 1898 р.] з Владикавказу / М. Грушевський // Листування Михайла Грушевського. – Київ – Нью-Йорк – Париж – Львів – Торонто, 1997. – Т. I. – С. 84–85.
14. Див.: Франко І. Опришок Мирон Штола / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів: З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1898. – Т. 5. – С. 32–40; Франко І. Гуцульські примівки / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів: З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1898. – Т. 5. – С. 41–72.
15. Див.: Франко І. Опришок Мирон Штола... – С. 32–33.
16. Див.: Там само. – С. 35–36.
17. Див.: Там само. – С. 36–39.
18. Див.: Там само. – С. 39.
19. Див.: Там само.
20. Франко І. Гуцульські примівки... – С. 41.
21. Там само.
22. Франко І. Гуцульський король / І. Франко // Іван Франко статті і матеріали. – Львів: Видання ЛДУ, 1948. – Зб. I. – С. 5–14.
23. Франко І. Лук'ян Кобилиця. Епізод із історії Гуцульщини в першій половині XIX в. / І. Франко // Записки НТШ. – Львів: Накладом НТШ, 1902. – Т. XLIX. – Кн. V. – С. 2–3.
24. Там само. – С. 8–9.
25. Там само. – С. 10.
26. Там само. – С. 23.
27. Франко І. Лист до А. Ю. Кримського від 8 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 109–110.
28. Франко І. Лист до Зденка Тоболки від 8 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 110–111.
29. Франко І. Лист до М. І. Павлика від 14 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 111.
30. Арсенич П. Довгополе... – С. 107.
31. Франко І. Лист до М. С. Грушевського від 16 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 112.
32. Франко І. Еміль Золя, його життя і писання / І. Франко // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1898. – Т. IV. – Кн. X. – За жовтень. – С. 473–503.
33. Див.: Франко І. Лист до А. Ю. Кримського від [26 серпня 1898 р. з с. Довгополе] / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 113–115.
34. Франко І. Лист до Адольфа Черног від 29 серпня 1898 р. з с. Довгополе / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 113–115.
35. Франко І. Лист до А. Ю. Кримського від 26 серпня 1898 р... – С. 113.
36. Франко П. Іван Франко зблизка... – С. 386.
37. Франко П. Спогади про батька... – С. 455.
38. Ключко-Франко А. Іван Франко та його родина... – С. 473.

39. Попель І. Лист до І. Франка від 7 лютого [1]901 р. з с. Довгополе / І. Попель. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1633. – С. 491–493.
40. Там само. – С. 493.
41. Українка Л. Лист до О. Ю. Кобилянської від 27 серпня 1901 р. з Буркут / Л. Країнка // Українка Л. Зібрання творів у 12-ти т. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 11. – С. 270.
42. Українка Л. Лист до О. Ю. Кобилянської від 6 вересня 1901 р. з Довгопілля / Л. Українка // Українка Л. Зібрання творів у 12-ти т. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 11. – С. 271.
43. Там само. – С. 273.
44. Гриневичева К. Зустрічі з поетом... – С. 153.
45. Франко П. Спогади про батька... – С. 457.
46. Див. про це у змісті листів Л. Українки за період 1898 р.: Українка Л. Зібрання творів у 12-ти т. Т. 11. Листи (1898–1902) / Л. Українка. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 9–83.
47. Зайцева З. Іван Франко та академізація Наукового Товариства імені Шевченка: статутні аспекти проблеми / З. Зайцева // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К.: Інститут історії України, 2007. – Вип. XIII. – С. 35–36.
48. Там само. – С. 36–37.
49. Попель І. Листівка до І. Франка від 10 січня [19]04 р. із с. Яблуниці на Буковині / І. Попель. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1633. – С. 495–496.
50. Див. докл. про це у: Франко А. Співпраця М. Грушевського та І. Франка в Науковому товаристві ім. Шевченка / А. Франко // Михайло Грушевський і Західна Україна. Доп. і повідом. наукової конф. (м. Львів, 26–28 жовтня 1994 р.). До 100-річчя від початку діяльності М. Грушевського у Львівському університеті. – Львів, 1995. – С. 36.
51. Див. докл.: Статут Наукового товариства імені Шевченка у Львові, ухвалений загальними Зборами 29 червня 1904 р. – Львів, 1904. – С. 2.
52. Арсенич П. Попель Іван... – С. 281.; Арсенич П. Карпатськими шляхами Богдана Лепкого: путівник... – С. 26.; Горак Р. Довгополе...
53. Попель І. Лист до І. Франка від 18 серпня [1]905 р. із с. Довгополе / І. Попель. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1633. – С. 497–498.
54. Франко І. Лист до О. Ф. Франко від 28 серпня 1905 р. з с. [Кути] / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 272.
55. Франко І. Лист до О. Ф. Франко від 31 серпня 1905 р. з с. Кути / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 272–273.
56. Франко І. Лист до Ф. К. Вовка від 4 вересня 1905 р. з с. Берегомет / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 274.
57. Див. докл. у: Арсенич П. Михайло Грабовий як Український січовий стрілець і громадсько-політичний діяч / П. Арсенич // Народознавчі зошити. – Львів, 2009. – Вип. 1–2. – С. 103; Нечитайлюк М. Народна пам'ять про Гуцульське повстання 1920 року. – Жовтень. – 1957. – № 12. – С. 119–122.
58. Арсенич П. Попель Іван... – С. 281.
59. Блажейовський Д. Історичний тематизм Львівської єпархії (1835–1944)... – С. 355.

Volodymyr Halyk

**MUTUAL RELATIONS OF IVAN FRANKO WITH A GRECO-CATHOLIC PRIEST
FROM VERKHOVINSCHINI – BY IVAN POPELEM.**

On the basis of not popular sources and until now unknown wide public letters of greco-catholic priest from a village Dovgopole on Verkhovinschini of Ivan Popelya to Ivan Franko, history of becoming and development of mutual relations is analysed between them.

Keywords: Ivan Franko, Ivan Popel', Dovgopole, Verkhovinschina, mutual relations, greco-catholic priest, letters.

Іванна Черчович

**ЖІНКА В РОДИНІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО
СВЯЩЕНИКА У ГАЛИЧИНІ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Висвітлено становище жінки в родині греко-католицького священика Галичини другої половини ХІХ ст. Священицькі сім'ї були об'єктом особливої суспільної уваги, взірцями для наслідування. Дружина греко-католицького священика виконувала кілька ролей: опори чоловіка не лише у приватному, а й у громадському житті, вихователя нового покоління української інтелігенції, нерідко опікувалася справами парафіян, що вимагало від неї певного освітнього рівня.

Ключові слова: греко-католицький священик, Галичина, українська інтелігенція, жінка, шлюб.

Греко-католицький парафіяльний священик в умовах Галичини ХІХ – початку ХХ ст. був не лише духовним наставником своєї парафії, а й державним службовцем та громадським діячем. У його обов'язки входила відповідальність як про духовну складову своєї пастви, так і про її суспільну поінформованість і національну зорієнтованість. А його дружині за таких обставин належала роль порадиці, підмоги «з культуральною місією між жіноцтвом парафії, бо жіноцтво не має такого довір'я до священика, як до його жінки, хоч би в тих інтимно жіночих справах, про котрі з чоловіком жінка соромиться говорити»¹. Сфери цієї «культуральної місії» охоплювали доволі великий простір, що часто виходив далеко за межі винятково жіночого. Власне задум даного дослідження полягав у тому, аби зобразити дружину священика у контексті її обов'язків і прав, що синтезували суспільний образ жінки з наперед визначеною громадською (не лише сімейною) роллю імоїсті. У роботі використано дослідження, які